

NEINTENCIONÁLNÍ ANTISEMITISMUS? ANALÝZA NOVELY IRENY SEHNEROVÉ *MAMI, JÁ NECHCI UMŘÍT...*

ALEXEJ MIKULÁŠEK

MIKULÁŠEK, Alexej: Unintentional Antisemitism? Analysis of Irena Sehnerová's Novella *Mum, I don't Want to Die...*, 2022, Vol. 4, Issue 2, pp. 19 – 30. DOI: 10.17846/CEV.2022.04.2.19-30.

ABSTRACT: The article analyzes the text of a novella by the Czech journalist and novelist Irena Sehnerová (1952 – 2009) in the context of the theory of antisemitic communications as layered phenomena. It focuses primarily on forms of representation of “Jewish evil”. The main character, a schoolgirl Helga Wolfová, is abused by a sexual predator, bullied by her own sister and classmates, experiencing the consequences of racism, misunderstanding, ignorance and national intolerance. The character of the elementary school principal, a Jewish deviant and a sadistic pedophile, embodies stereotypical antisemitic ideas about perverted Jews and about Jewishness, from physiognomy through behavioral motivations to a monstrous racist ideology. The presented Jewish character is an integral part of the depicted world of totally degraded and dysfunctional social relations (the so-called “swinish times”).

KEYWORDS: Antisemitic communication. Sexual abuse. Racism. Artistic text. Aesthetic function.

ÚVOD

Antisemitskou strategii rekonstruuje v dílech s estetickou uměleckou funkcí jako součást celkové struktury a smyslu textů, funkcí a významů. Takový je i antisemitský komunikát „rozpuštěný“ v literárním textu, jakkoliv může mít i podobu přímých deklarácí postav a vypravěče s apelativní funkcí. Pokud je autorská textová strategie intencionální a dominantní, samozřejmě nelze mluvit o dominanci jiné, esteticko-umělecké funkce, jež je uměleckému dílu vlastní (bez ohledu na to, že čtenář nečte dílo intencionálně jako literární kritik nebo vědec). Takovýto text se stává médiem autorova „mimouměleckého“ záměru, stává se nástrojem, médiem funkčně blízkým reklamě, podřízeným nějaké formě propagandy (tzv. strategické komunikace). Hlavní funkcí takového textového komunikátu jest „být antisemitským médiem“, tedy např. ukazovat „zločinnou podstatu“ židů a židovství, „semitismus“ jako požidovštění (die Verjudung), odhalovat a exemplifikovat podoby „židovského zla“, varovat před ním, anticipovat jej apod. Od primitivních až po ty sofistikované. Hypertrofie antisemitského záměru činí z každého slovesného díla cosi jednostranného, tendenčního, pro kritického čtenáře málo důvěryhodného, omezeného nebo alespoň psaného na ideologickou objednávku.

V tomto příspěvku se však zaměříme na antisemitskou tematiku, resp. na její část, na hypotetickou a rekonstruovanou autorskou protizidovskou intenci a typologicky rozrůzněnou strategii. Ve studii se rozborem jednoho díla pokusíme ukázat, kdy můžeme vnímat antisemitskou tematiku jako intencionální protizidovský komunikát, jak může být tento pouze jednou z vrstev textu, otevřeně nebo skrytě přítomnou a usouvztažněnou s jinými významotvornými vrstvami, jak může být vnímán jako jednoznačný, nebo ambivalentní.

STRUKTURACE ANTISEMITSKÝCH KOMUNIKÁTŮ

Antisemitské komunikáty (coby součást antisemitské tematiky) můžeme rozdělit na intencionální a neintencionální. Intencionalita také velmi těsně souvisí s antisemitskou tematikou, jakkoli tato sama o sobě obsahuje i intencionální a neintencionální anti-antisemitské komunikáty (včetně tematiky holocaustu, pogromů, protizidovských předsudků), tedy v dílech, v nichž je antisemitismus nějak tematizován, stává se součástí tematiky. Antisemitská tematika je jako jakákoliv jiná tematika (a ještě zúženě „látka díla“) hodnotově neutrální po estetické, noetické i etické stránce.

Za intencionální antisemitské komunikáty je možné označit především díla, která obsahují antisemitskou intenci či strategii, záměr vložený a nějak implantovaný, nejčastěji v podobě přímé deklarace autorské, přímé deklarace postavy jako autorského média, ale i v jiné formě, jen naznačené a aluzivní (např. *Nepřítel z Atlantidy* od A. Pludka). Posláním intencionálního textu jako celku nebo jeho jednotlivých částí je tzv. demonstrovat, ukazovat, demaskovat záhubné působení židovstva, před ním varovat a jeho následkům preventivně nebo ex post čelit. Při posuzování tzv. literárního antisemitismu, resp. interpretace výroků vypravěče a postav jako médií autorského záměru a jejich vztahování k určité antisemitské koncepci (nebo její složce), je nutné přesvědčivě dokladovat, zda je určitý zobrazený mytogém intencionální součástí autorského záměru, či zda jde o prvek, který je s nějakou složkou antisemitské ideologie harmonizovatelný, ale je přítomný jen implicitně. Zda je ambivalentní, zda je sofistický, nebo zda existuje jen jako projekt na základě „čtenářovy citlivosti“, na základě čtenářské projekce, vnímání a identifikování jevů. Co může na někoho působit jednoznačně urážlivě, na druhého působí neutrálně a dalšímu se jeví jako komické a esteticky relevantní¹. Například název sbírky českého básníka a představitele tzv. České moderny Josefa Svatopluka Machara je provokativní a kvazi jednoznačný, má na první pohled jasný denotát – *Jed z Judey* (Machar 1906), jeví se tedy jako cosi jednoznačně proti/židovského a postojově vyhraněně nepřátelského. Autor tímto názvem – „jedem z Judey“ – však mínil nikoli židovství, ale křesťanství, které je možno nazírat také jako „neo-židovství“. Básník a obávaný polemik Josef Svatopluk Machar byl kritikem křesťanství, snad poněkud jednostranně chápaným, především proto, že domněle vedlo a vede toliko k pasivitě a k oslavě utrpení, že potlačuje osobnost a bylo počátkem zkázy velké antické civilizace.

Co se umělecké slovesnosti týká, můžeme v ní identifikovat všechny čtyři vrstvy antisemitského komunikátu (Mikulášek 2021), ovšem právě v uměleckých dílech, na rozdíl od oněch mediálních se zřetelnou a přístupnou persvazivní funkcí, do jisté míry vždy mnohoznačných (významově nejistých, nejednoznačných) a mnohovýznamových (latentně implikujících více paralelních významů, dokonce částečně protikladných). V dílech s estetickou tendencí mohou být tyto vrstvy jen naznačeny, představují skrytou tendenci „pro znalé“, která je kupř. emblematická, alegorická, symbolická. V českém kulturním prostoru musíme na tomto místě znovu připomenout román A. Pludka *Nepřítel z Atlantidy* (Pludek 1984). Umělecké a umělecko-populární texty mohou být ambivalentní, záleží na čtenáři, jak tu či onu vrstvu pro sebe aktualizuje, kterou tematickou vrstvu díla bude pokládat za důležitou, za interpretačně stěžejní, kterou za nedůležitou a kterou bude ignorovat. Právě *Nepřítele z Atlantidy* můžeme číst jako román záhadologický² (tj. atlantologický), utopický (konkretizuje projekt domněle dokonalé společnosti na sklonku její existence)

¹ Mnohé vtipy a anekdoty, včetně těch s židovskou tematikou, jsou politicky i jinak nekorektní, ambivalentní, závisí na způsobu jejich prezentace (ústní i písemně) a aktualizace, zda a kým budou hodnoceny jako „korektní“ a neurážející, nebo jako „inkorektní“, antisemitské. Předpokládají konvencionalizované, do jisté míry stereotypní vnímání příslušníků určitých národů, profesí, genderu apod., právě s těmito ustálenými vzorci operují (Poláček 2000, Žilka 2020).

² V současnosti snad nejpoužtější románem tohoto žánru je bestseller *Šifra mistra Leonarda* amerického spisovatele Dana Browna (nar. 1964, v českém překladu poprvé v roce 2003, též pod překladem

a (pseudo)historický (využívá dostupných historických pramenů), jako román s dobrodružnými a špiónážními prvky (pátrání po těch, kteří svojí činností ohrožují „Ostrovní říši“). Jako antisemitský románový komunikát nemusí být vnímán, což dokládá recepcce románu dobovou literární kritikou tzv. normalizační, srov. doslov k románu, jež napsal dodnes respektovaný literární historik a teoretik Josef Hrabák; podle něj „vytvořil Pludek nový typ historické prózy [...] zobrazuje dávný svět tak, jak by se na něj díval dnešní člověk přenesený do minulosti“ a „dovede v minulosti objevovat problémy, které jsou svým způsobem stále živé“ (Hrabák in Pludek 1984, 432).

Jak zřejmo, onu „židovskou vrstvu“ literárního zobrazení, vrstvu antisemitskou, v podstatě nemusíme aktualizovat. Čtenář ji může zcela přehlížet, v souladu se svou čtenářskou encyklopedií, kooperační aktivitou (Eco 2010, 23 – 38) a horizonty svého očekávání, zejména žánrového. Ovšem v intencionálním kontextovém čtení jsme konfrontováni s románem (nejen) intencionálně antisemitským. Jde jistě o sofistikovaný tvar nepřímou prezentující židovství vždy v negativním světě skryté cizí identity, odpovídající antisemitským představám o židech jako identitách zločinných, zvrhlých, jako o důležitých vinících zkázy „vyspělé civilizace“. Dodejme však, že výrazy, jednoznačné a transparentní emblémy či lexémy jako „žid“ nebo „Žid“, judaismus či dokonce sionismus v *Nepříteli z Atlantidy* nenacházíme.

Intencionální antisemitské komunikáty, jejichž doménou je přirozeně tendenční žurnalistika a literatura faktu, nelze zaměňovat s neintencionálními: ty druhé jmenované zakládá až recepcce děl, jejich konceptualizace, až vztahování jednotlivých motivů a výroků postav a vyprávěče k něčemu vědomě vnímanému jako prvek nenávisti, potřebu poškodit, jako zlý úmysl nebo morální selhání apod., samozřejmě z pohledu čtenáře současného, tedy v aktuálním zkušenostním horizontu. Zde se setkáváme s minimálně třemi problémy, jejichž existenci je třeba respektovat, zohledňovat:

1. Může být velmi obtížné odlišit intenci od neintencionálních obsahů, jakkoliv se obojí může postupovat. Zvláště, chybí-li přímá svědectví archivní, poznatky z rozhovorů a musíme se spolehnout jen na literární dílo a jeho kontext, je nutná přesvědčivá argumentace. Postava ani vyprávěč nepředstavují kopii, „otisk“ autorových přesvědčení a nelze je k nim mechanicky vztahovat.

2. Samotná antisemitská tematika nezakládá antisemitskou strategii ani antisemitskou „strategickou komunikaci“ prostřednictvím textu; takto příznakový text však může být v antisemitově (nebo u osoby na protižidovské stereotypy citlivé) vnímání aktualizován jako protižidovská intence autora.

3. Esteticky relevantní díla, v nichž jsou přítomny jevy konceptualizovatelné jako antisemitský komunikát, jsou mnohověstevnatá a zpravidla podřizovaná jinému než ideologickému záměru. Najdeme je i v židovské literatuře (Mikulášek 2021), a jen když je do jisté míry vytrhneme z kontextu, jeví se jako přímo a intencionálně antisemitská. Postavy jako Shylock (W. Shakespeare), Wolfsheim (F. S. Fitzgerald) nebo Fagin (Ch. Dickens) jsou negativní, ale jen vnímatelné jako protižidovské (jistě nejsou filosemitské).

Pokud pokládáme za důležité rozlišovat mezi intencionálními a neintencionálními antisemitskými komunikáty, je důležité i další rozlišení. Jednak mohou být přímé, jednak nepřímé. Ty první přímo akcentují lexiko nebo zástupnou či ikonickou emblematickou asociovanou s židy/Židy a s židovstvím (rozmanitě vnímaným), ty druhé sázejí jen na čtenářovu důmyslnost, schopnost dešifrovat jemnou narážku, na jeho čtenářský a zkušenostní komplex apod.

A konečně je možno pracovně odlišit antisemitský komunikát systemizovaný (plně koncepční) od nesystemizovaného (parciálního). Díla aplikující rasovou mytologii nacistickou představují příklady takového systemizovaného antisemitského komunikátu (máme na mysli to, že

---

Da Vinciho kód v r. 2005), pozoruhodná je rovněž literatura faktu řešící záhady a spekulace Brownovou prózou mistrně nastolené.

ze židovství jako z integrální a nezměnitelné rasy nelze „vystoupit“ volním aktem, kupř. konverzí k islámu nebo ke křesťanství). Představu o etnicky homogenním židovském národě přesvědčivě zpochybnil Šlomo Sand v obsáhlé, byť ne všemi pozitivně přijímané monografii *The Invention of the Jewish People* (ang. 2009, český *Jak byl vynalezen židovský národ*, 2015).

ANTISEMITSKÝ KOMUNIKÁT JAKO VRSTVA SLOVESNÉHO DÍLA

V příspěvku se budeme věnovat méně známému prozaickému textu, v němž je antisemitský komunikát přítomen jen jako jedna z vrstev podstatně širšího a komplexnějšího poselství; toto poselství jest de facto podřízeno jinému než antisemitskému záměru, a tím je obecně vzato odsudek psychického týrání a sexuálního zneužívání dětí ve společnosti bez hodnot a přirozených autorit. Vhodným objektem analýzy se nám jeví novela české žurnalistky a spisovatelky Ireny Sehnerové³ (1952 – 2009, autorky známé především mezi chovateli psů a koček) nazvaná *Mami, já nechci umřít...* (Sehnerová 2006). Tematicky se primárně soustřeďuje na relativně komplexní, realistický obraz sexuálně a psychicky zneužívané dívky, týrané, rodiči i školou zanedbávané, která nikde a v nikom nenalézá potřebnou psychickou oporu. Autorka stylizuje vědomé dění své postavy, s níž jako by splyvala; díky kvazi vnitřním monologům a přímým sekvenčním vstupům do jejího vědomí vnímáme zobrazenou skutečnost. Ich-forma, metoda filmových střihů do vědomí postavy i dojem bezprostřednosti a kvazi autenticity dominují textu.

Psychologická novela s expresivními, až expresionistickými prvky (má budit výraz „výkřiku mučené dětské duše“) je uvedena dvěma skupinami citátů, které se k psychologii a k tematické týrání dětí nevztahují. Do jisté míry před/nastavují kontext vnímání díla: první sada má jednoznačné politické pozadí a přináší výroky Georga Bushe (ml.), Tonyho Blaira, Mordechaie Vanunua a Normana G. Finkelsteina (Sehnerová 2006, 7), výroky týkající se vesměs nějaké formy teroru a terorismu. Zazní v nich otevřená kritika „vzniku izraelských jaderných sil“ a izraelské „apartheid policy“ (M. Vanunu) a „zneužití památníků nacistické genocidy [...] k židovské expanzi“ (N. Finkelstein, vše Sehnerová 2006, 7); z časového odstupu všechny výroky v knize citované, včetně G. Bushe (ml.) a T. Blaira, lze chápat jako problematické⁴. Následuje dedikace osobě s židovským jménem Hannah, „*Sluníčku, mé drahé přítelkyni*“ (ibid., 11). Na věnování dále navazuje vlastní motto tvořené výroky ze čtyř sakrálních textů, a to hinduismu (*Bhagavadgita*), křesťanství (*Bible*), islámu (*Korán*) a židovství (*Talmud*).

Jak plyne z tohoto přehledu, nejde o systemizovaný antisemitský komunikát, neboť výroky z talmudu ani dedikace nejsou protizidovské. Přesto musíme dílu věnovat hlubší pozornost.

Děj novely se odehrává v roce 2006, fiktivní Helga se narodila roku 1992 (ibid., 54). V novele najdeme ještě jeden přesný časový údaj, resp. narážku na 11. září 2001, „*když v New Yorku spadly dva mrakodrapy*“ (ibid., 56). Dějištěm se stalo nejmenované české město snad okresního, jistě regionálního významu. Za hlavní postavu novely autorka zvolila čtrnáctiletou školačku Helgu Wolfovou, dceru „*vážené paní starostky*“ (ibid., 13). Představme si ji podrobněji: dívka na první

³ Irena Sehnerová je autorkou publikací věcné literatury, zejména popularizujících kuchařských knih, např. *Bábovka pokaždé jiná* (1991) nebo *Bábovka má lásku* (1993), četných publikací pro potřeby chovatelů psů, např. *Asijská démoni* (vyšli čtyřikrát v letech 1995 a 2005), *Jak krmit psy* (2002) či *Jak vychovat psa* (2003) nebo *Žraloci v psí kůži* (2005), také příruček pro chovatele koček – za všechny jmenujme *Jak krmit kočky* (1999), ale rovněž prozaických knih beletristických, srov. *Ach, národe hříšný: z deníku Irmý N.* (2004) nebo *Tak at!* (1998), s centrálním postavením ženské (nebo dívčí) hrdinky, nejednou coby vnímavé vypravěčky příběhu.

⁴ Souvisejí nejen s podezřením ze spáchání válečných zločinů, např. na území Iráku nebo Afghánistánu, ale i s jistou jednostranností při negativním hodnocení izraelských vojenských a policejních operací, jakkoliv jsou tyto i z hlediska izraelských bezpečnostních potřeb kontroverzní (Oz 1997, 11 – 29).

pohled „zdravá a půvabná, chytrá a nadaná, z dobře situované rodiny“ (ibid., 68), dle charakteristiky spolužáků vždy našprtaná jedničkářka, jako by neměla „důvod být nešťastná“ (ibid.). Má o deset let starší sestru Annu, již se ovšem Helga jeví jako „mokrý osuška“ a irituje ji její „našpulený pysk a vyčítavý pohled“ (ibid., 70). Pochopení Helga nenalézá ani u svých rodičů: matka starostka ji „vůbec [...] neslyší, vůbec [...] nevidí“ (ibid., 35); ostatně její matka prý „nesnáší emoce“, které jsou „na obtíž“ (ibid., 56). Představuje na první pohled ženu velmi sebevědomou, dokonale se kontrolující, trochu afektovanou, formálně vzdělanou a extrémně sebejistou, srov. výrok: „Tolik děl světových klasiků jsem přečetla, promyslela, procítila, mnohé romány bych napsala líp [...]“ (ibid., 58). Ačkoli matka jednoznačně preferuje kariéru před rodičovskými funkcemi, zdůrazňuje image, pragmaticky i záchranu firmy svého manžela (ibid., 55), přehlíží varovné příznaky sexuálního obtěžování. Otec pracuje jako podnikatel, který „mluví pouze o penězích“ (ibid., 31). Děti Helze závidějí, „protože nevědí, že není co závidět“ (ibid., 25). Ona sama je spíše introvertní, nikdy „nepatřila do uhlířného kroužku plného pištění a holčičích tajemství“ (ibid.), má jemné dlouhé světlé vlasy, jež prý zdědila „po prastrýci Manfredovi“ (ibid., 24), o němž se dozvídáme, že byl „novinář, komunista“ (ibid., 47), její „pradědeček byl Němec“ (ibid.). Proto ani německy znějící jméno (jistě i příjmení) není zvoleno náhodou, postava má částečně německý původ⁵. Po násilné sexuální zkušenosti se cítí být „zmrzačená ještěrka“. Se svou potlačovanou sebevědomou a s velkou vnímavostí vůči nespravedlnosti se stává snadnou obětí šikany ze strany spolužáků i vlastní sestry: „[...] zas mi o přestávce někdo vysypal učení na podlahu, zas mi někdo vyhodil z okna jednu botu [...] a do kapes mi nacpal kůru z pomerančů a špačky z cigaret“ (ibid., 39 – 40). Odmalička chce „být lékařkou“ (ibid., 18) s poněkud ambivalentním posláním, tedy že své pacienty „zbavím židáků na těle, plných hnusu“, ale také chce odstranit „židáky⁶ na duchu, plné hnusu“ (ibid.). Takto kategoricky formulovaný požadavek sám o sobě vyhlíží minimálně překvapivě, ovšem nikoli v kontextu identity muže, který Helgu sexuálně zneužívá. Sama vypadá „nordicky“, přestože si obarvuje vlasy načerno, aby tento dojem zmírnila (a byla méně atraktivní pro trýznitele, ředitele školy). Její „kouřové signály nikdo nevidí“, její „SOS nikdo neslyší“ (ibid., 53). Helžino snižované sebevědomí se projevuje i slovy, podle nichž „narodila se problematická, žila problémově, umřela na problém“ (ibid., 54). Situaci, v níž týraná dívka žije a která ji dohnala na práh sebevraždy, lapidárně vystihuje odstavec, jež najdeme na závěrečných stránkách novely: „Zůstala jsem sama ve svinské době a cítila jsem, jak svinská doba otevírá svůj sviňský rypák, a když neuteču, sežere mě zaživa“⁷ (ibid., 75).

Novela je psána kvazi autentickým, expresivním stylem emocionálně vypjatých kvazi bezprostředních dialogů a vnitřních monologů, někdy využívá frazémů a lexémů vulgárních, např. na jediné straně čteme „vytřel prdel“, „uprcat“, „kurvo zasraná“, „šoustání“ (ibid., 73), zde v promluvách teenagerů. Nám představený svět se bezprostředně „odehrává“ ve vědomí hlavní postavy, z něhož probleskují čtenáři přístupné věty, vypravěčiny myšlenky, situační vzpomínky, snové a polosnové sekvence. Čtenář může mít někdy problém hned dešifrovat subjekty výpovědi, které se promítají (vrývají se do vnitřní řeči a jsou touto bezprostředně reprodukovány) do vědomí pubertální dívky. Skutečnost místy dívčí postava vnímá jako sen, hrůzný alogický sen, zvláště v rozmluvě se sebou

⁵ Trýznitel jí také proto říká „Gertrúdo“ (Sehnerová 2006, 26), obdivuje její „blankytně modré oči“ (ibid., 16), přičemž tento „árijský“, jistě etnický motiv se objeví v textu novely mnohokrát.

⁶ Lexémy „žid“ a „židák“ ve smyslu něčeho nečistého, podvodného, popř. boláku, vředu jsou i v nářeční češtině podchyceny, vedle korektního „nežit“ (Mikulášek 2000).

⁷ I z této citace vyplývá expresivní jazyk novely i autorsky/redakčně korektní pravopis, též citlivost pro významové diference: sémanticky se opravdu liší lexikální paronyma „svinský“ a „sviňský“, v úzu ovšem prakticky splývající, nerozlišovaná (na rozdíl od lexémů kupř. „řád“ a „řad“, nebo homofonů jako „vina či „vinna“).

samou: „*Helgo, je horší to, co se ti zdává, nebo to, co skutečně prožíváš, zeptala jsem se, a Helga nevěděla*“ (ibid., 64).

Novelu je možné číst jako Helžinu niternou zpověď o zkušenostech s vsudypřítomným „svinským světem“, v němž rasismus a etnické předsudky hrají významnou, ba určující roli. Jako extrémní rasista je představen především ředitel školy a sexuální pedofilní predátor s některými násilnickými a masochistickými sklony. Je židovského původu a identity (vnitřní i vnější), ovšem své zločiny tímto faktem zdůvodňuje, což může vyvolávat dojem, že jeho patologičnost vyrůstá z této identity, je jejím výsledkem. Samotné vyprávění je stylizováno jako niterně a krajně subjektivní: v textu neexistuje žádný přímý objektivní korelát mezi možnými autorčinými předsudky a předsudky představené postavy, ale ani jakýkoli prvek autorčina odstupu, distance od antisemitismu. Přítom jde o nejvýraznější postavu novely, vedle centrální postavy-vypravěčky Helgy.

Podle pohrdavého vyjádření Helžiny matky sice jen „*vzdělanec s pedákem*“ (ibid., 75), ale „*nesmírně pracovitý a snaživý*“ (ibid.), nebezpečný, „*na každém kroku urážen tím, že o něj nikdo skutečně vlivný a vysoce postavený nejevil zájem...*“ (ibid., 75). Padesátiletý, ambiciózní a se zkušenostmi (dle vlastních slov) s velkým světem, cítí se být „*na vedlejší koleji*“ (ibid., 22), paradoxně podoben Helžině matce přesvědčením, že zná a umí všechno „*líp než ti druzí*“ (ibid.). Nemá civilní jméno ani příjmení, žáky je přezdívan „*Komenský*“, tak mu říká i Helžina matka. Ta se jej jako ambiciózního, ale velmi nebezpečného bojí, dokonce při pohledu na něj vidí „*plávající kobru, hu!*“ (ibid., 75), jindy pronese se zášťí: „*Je to had!*“ (ibid., 50). Žije v přesvědčení, že „*ten Komenský by nás všechny mohl ohrozit*“ (ibid., 60). Extrémní rasista⁸, podle něhož „*rasa je neměnným osudem [...] rasa je stav mysli*“ (ibid., 26), také nikoli náhodou oslovuje svoji „*árijskou*“ oběť slovy „*ty prase nečistě*“ (ibid., 60). Pohrdá nejen svými českými kolegy z profesních důvodů, alespoň tvrdí, že „*žádného ze svých učitelů bych nezaměstnával*“⁹ (ibid., 66), ale i z důvodů etnických; vidí v nich „*[z]ávistivý český mor!*“ (ibid.). Podle jeho tvrzení – ostentativně proklamovaného a projektovaně židovským přesvědčením fundovaného – je rasově předurčeno, že se (česko-německá, nežidovská) Helga „*narodila s myšlenkou, že Židy je nutné pronásledovat a hubit*“ (tj. jako identita extrémně protizidovská), protože „*gójové mají tuto myšlenku zakódovanou v genech, je to jejich dědičný hřích*“ (ibid., 26). Sama „*krev*“ jeho modrooké a plavovlasé oběti je mu „*českoněmecká brečka*“ (ibid., 19), jinde „*méněcenný rasový mišmaš*“ (ibid., 47). Nenávidí všechny Čechy, syny „*pacholků a dcery domkářů, jak český mor*“ (ibid., 67). S tím souvisí i jeho stereotypní reakce, tedy např. že každý „*gój se narodí jako antisemita, každý Germán se narodí jako nacista, šeptal nenávislně*“ (ibid., 47). Pohrdá nejen Čechy a Němci, ale i Araby, taktéž Romy, „*protože cikáni nejsou lidi*“ (ibid., 48), tedy všemi Nežidy; rasistická a nacionálně stereotypní (sebestereotypní) je ovšem celá představená komunita. Např. i postava Helžiny babičky (doc., CSc.) spojuje českou identitu s bezohledností, Češi „*nakopnou tě do prdele po česku, zašklíbila se*“ (ibid., 50).

„*Komenský*“ se vyznačuje megalomanským komplexem, představami o svém pronásledování, též masochismem, jistě nějakou formou pedofilie, resp. hebefilie¹⁰, současně má zálibu v ponižování i sebeponižování. Vystupuje coby „*Velký Prznitel*“, zatímco Helga – jako jeho oběť – se mu jeví coby nevinná „*křesťanská dívka*“ (ibid., 32). Helga ho ve vnitřní řeči často označuje jen osobním

⁸ Zachycená společnost je rasistická jako celek, téměř bez výjimky; lapidárně to vyjádří Helžina přítelkyně Burdová větou: „*Každý cigoš smrdí, stejně jako každý Vietnamec, Ukrajinec, Arab, černoch, smrdí, protože jsou jiní!*“ (Sehnerová 2006, 73).

⁹ O školství a o svých podřízených nemá žádné iluze, prakticky jimi pohrdá. „*Přemoudrým fakanům urážíme palice už od Vítězného února, génie likvidujeme v pomocných třídách*“ (ibid., 65), jsou pro něj „*nevzdělanci a křupani, synové pacholků a dcery domkářů*“ (ibid., 66).

¹⁰ Diagnostika jeho psychické choroby (deviace) by si jistě vyžadovala odborný posudek soudního psychiatra; jde nad rámec textu a z hlediska sledovaného jevu, tedy možné přítomnosti přímého, intencionálního a systemizovaného antisemitského komunikátu, nepředstavuje centrální problém.

zájmenem „On“, srov. „*On je můj hrb [...] On je má koňská noha [...] On je má noční můra...*“ (ibid., 78). Připomíná známé antisemitské karikatury z dílny Karla Rélinka (Rélink 1925) nebo ilustrace z antisemitského meziválečného a nacistického tisku (Budil 2013, Mayer 1989, Messadié 2000, Mikulášek 2000, Pavlát 2007, Veselá-Prudková 2003, Tazbir 1997 a mnozí další). Připomeňme dále např. *Protokoly ze shromáždění sionských mudrců* (Tazbir 1996, příl.) nebo karikatury v současných elektronických médiích (*Výroční zpráva o projevech antisemitismu*, 2021).

„Komenský“ chce vyhlížet jako „*vzdělaný, distingovaný člověk*“ (Sehnarová 2006, 27). Kdysi také pracoval na ministerstvu, žil v blahobytu, kupoval si „*přepychové milenky, přepychový sex*“ a peníze „*utrácel plnými hrstmi*“ (ibid., 66), jako ředitel základní školy představuje obávanou místní autoritu. Jeho charakteristika, podávaná vypravěčkou Helgou, s sebou nese silné a přímé protizidovské stereotypy, popisované s expresivní razancí, až s naturalistickými prvky, animálními: je „*starý a tlustý a šeredný*“ (ibid., 13), jeho pohled připomíná „*strašlivého inkvizitora*“ s očima „*monstra z vesmíru*“ (ibid.) hypnotizujícíma „*jak kobra, slyšela jsem i šustot hadích šupin*“ (ibid.); Helze se jeví jako dravý „*pták*“, jenž „*rozerve břicho, vyklove jazyk...*“ (ibid., 78), za neposlušnost hrozí slovy „*košer tě podříznu*“ (ibid.). Už dříve projevil vůli děvče podříznout a vyrvat jí srdce (ibid.). Hřbet jeho ruky je poset „*velkými červenými pihami*“ a trsy „*zrzavých chloupků*“ (ibid., 14), jeho zažloutlé zuby připomínají vlkodlaka. Jeho tělesné orgány jsou funkčně podobné parátům a dlouhým zobákům, kterými „*mi rvali útroby*“ (ibid.), cosi podobného lišce a vlkovi (ibid.), nechybí ani tlustý svalnatý jazyk. Dech smrdutý a páchnoucí krví, monstrum (jakoby triviální hororové provenience) kňučí nedočkavostí a opakovaně slintá (ibid.). Má samozřejmě „*obrovský nos*“, který „*do všeho strká*“, jednak metaforicky, např. jako člen bytové komise, jindy doslova (do dívčí vaginy), také je přeneseně vnořen do dětského mozku (ibid., 16). Nechybí „*horký*“ dech, „*zlověstný*“ šepot (ibid., 18), pichlavý pohled, oči „*chladné rybí*“ a odpuzující „*velrybí tělo*“ (ibid., 20). Nadmíru mlaská, prská okolo sebe, produkuje extrémní množství slin (ibid., 13), ostentativně připomíná antisemitskou karikaturu židáka „*s obrovským frňákem*“ (ibid., 38).

Odpuzující vnější charakteristiku lze snadno usouvztažnit s antisemitskými karikaturami, zůstává však i jiná možnost čtenářské aktualizace, tedy věty vypravěčky vnímat jen jako hyperbolizovanou stylizaci rozjitřeného vědomí dívky vystavené sexuálnímu týráni. Antisemitský obsah, vložený do výroků ředitele školy, by pak zůstal skryt, zvláště kdyby bylo v četbě ignorováno židovství postavy a násilí nebylo bezprostředně s ním asociováno.

Antisemitská tematika novely je ovšem nepřehlédnutelná. Židovský sexuální predátor patologicky vyžaduje antisemitské zacházení se sebou samým¹¹, neboť jej toto masochisticky sexuálně vzrušuje, zvláště v kombinaci s erotickými výzvami, srov. „*[...] musíš mne nenávidět do morku kostí [...] Židé zabili Pána Ježíše, Židé se Bohu nelíbí a všem lidem jsou odporní!, dělej, řekni to! A já roztáhnu paže a pevně tě jimi obejmou, ty roztáhneš nohy a pevně mě jimi obejměš...*“ (ibid., 59). Jednou po Helze chce, aby mu říkala „*ty Mengele!*“ (ibid., 34), jindy se ve vztahu k oběti reflektuje „*jako [...] mesiáš*“ (ibid., 26). Mnohé jeho výroky jsou samozřejmě ambivalentní coby výrazy jeho psychické choroby, kriminogenní zvrácené sadistické hry i jeho – skutečného nebo projektovaného – mstivého židovství. Teprve v samotném závěru čtenář zjišťuje, že sexuální zneužívání Helgy nemusí mít jen psychické patologické a ideologické podloží a příčiny, ale může být součástí rafinované pomsty Helžině matce, kvůli které kdysi „*z [...] ministerstva vylítl*“ (ibid., 76). Na jiném místě se čtenář dozví, že v dětství byl patrně ponižován; Helze přiznává, že kluci „*se vysmívali mému vzhledu a děvčata mému dvoření*“ (ibid., 31), což lze také vztáhnout k obrazu deformované osobnosti.

¹¹ Na první pohled jsou různé ředitelovy výroky disparátní a vzájemně se vylučující, pokud je nechápeme jako součást podivné ředitelovy sexuální sadistické hry s Helgou.

S vnější židovskou, resp. protizidovskou charakteristikou a motivací jeho výroků a jednání, souvisí i jazyk (lexiko) a styl jeho promluv. V nich se objevují poetické starozákonní prvky, např. z *Písně písní*, srov. „*Ah, jak jsi krásná, přítelkyně má, jak jsi krásná [...] zahrada zamčená [...] studnice zapečetěná*“ (ibid., 14), nejednou však v konfrontaci s obludnými nadávkami, jimiž častuje sebe i svoji oběť. Jde o citace či parafráze z křesťanské bible¹². Helga je „*Zed' nářků*“ (ibid., 16), týrání dítěte se zdůvodňuje pomstou za příkoří, která byla židům/Židům učiněna – „*jsi mými houslemi, na něž zahraji táhlou pohřební píseň všem, kdo mi ukřivdili, jsi má sladká pomsta...*“ (ibid.). Kontrast poetických výroků a hrubých vulgarismů (např. nutí svoji oběť Helgu pronášet slova o nečistém praseti) je důležitý charakterizační prostředek. V řeči židovského trýznitele slyšíme fragmenty a ohlasy modliteb a žalmů starozákonních¹³ jako „*Velký je můj Pán, On je velmi mocný*“ (ibid., 23), jeho jazyk je samozřejmě i teatrální, i panoptikální, např. „*vino*“ se mu jevilo jako „*košer*“, ale Helga „*byla kách*“ (ibid., 28). Nechybí ani výrazy „*gójové*“ (ibid., 41) a metaforická výzva „*buď jak prostřený stůl*“ (ibid., 29), snad s narážkou na halachický kodex Šulchan aruch¹⁴. Na *Písně písní* replikuje i erotický jazyk ředitelův, např. nazývající Helgu „*kůzlátko*“ (ibid., 39), pronášející stereotypní citoslovečné „*Aj-vaj*“ (ibid., 41) apod. Erotické výrazivo pedofilovo je někdy vulgární, jindy však formálně poetické, srov. „*tvůj zadeček je jak bílý květ lilie, tvá mušlička jako zlatý květ irisu [...]*“ (ibid., 53). Helgu oslovuje výrazy „*lásko, tys úl plný medu, tys šterbina plná životodárné šťávy!*“ (ibid., 67), po oběti chce, aby byla jeho „*synagógou*“ (ibid.). Knižní a květnatý český jazyk typu „*ke komu se mám přichýlit?*“ však situačně zdůrazňuje jen jeho teatralitu a zlá šibalství, vydávaná za „*smysl pro humor*“ (ibid.).

Postava ředitele školy se přímo a nejednou, vždy však v rozhovorech s Helgou (když se cítí absolutně bezpečný), identifikuje jako Žid, jakkoliv z jeho poznámek vytušíme i nespokojenost s židovskou obcí, která se příliš „*čechizovala*“. Prohlašuje, že „*[p]řed deseti lety [...] se v noci vzbudil s jistotou, že se musí vrátit k víře svých předků, ke svým kořenům*“ (ibid., 66). Chodí sice do synagogy, ale soudí, že ani „*mí lidé už nemají kindrštůbe*“ (ibid., 67) a chovají se jako Češi. Jakkoliv má proklamacemi blízko k rasovému pojetí židovství, nic bližšího se o jeho genetickém původu, o jeho rodičích, historii a dalších aspektech nedozvíme (kromě několika poznámek Helžiny matky a těch, které o sobě prozradil v rozhovorech s Helgou). Sám citlivě anticipuje přepjaté antisemitské reakce: „*[...] vidím, jak krčí nosy a slyším jejich myšlenky: přišel sem smradlavý Icik a měl by zas rychle odejít!*“ (ibid., 17). Proto je také mstivý. „*Koncentrák na vás, šmejdi!*“, hodnotí situaci, když miliony „*našich inteligentních, nadaných a pracovitých lidí trpěly*“ (ibid., 27). S pomstou za příkoří, domnělá nebo skutečná, s níž verbálně zdůvodňuje své násilí vůči Helze, souvisí už nejednou připomínaný a vyhraněný rasismus. Sám se cítí být mužem „*výjimečných kvalit*“ (ibid., 19), vyvoleným příslušníkem vyšší kasty, neboť jeho jest „*národ vyvolený*“ (ibid.). Judaistických, resp. židovsky příznakových motivů je v jeho monolozích, někdy tlumočených Helžinou halucinační vnitřní řečí, mnoho a tyto vytvářejí jakousi mozaikovitou strukturu „*teorie práva*“ na pomstu

¹² V českém prostředí je možné za jazykově vytríbený překlad biblického textu pokládat zvláště tzv. Kralickou bibli (vydání z roku 1613 bylo základem našeho textu), překlad pořízený namnoze členy a reprezentanty jednoty bratrské; byl dlouhou dobu jedním ze vzorů, nejen „*poetického*“, českého jazyka. Tato Bible však zřejmě nebyla „*citována*“, jak vyplývá z pouhého mechanického srovnání výroků židovské postavy s tímto biblickým textem.

¹³ V křesťanské *Kralické bibli* má *Žalm 147/5* podobu modifikovanou, srov. „*Velikýť jest Pán náš, a nesmírný v síle; rozumnosti jeho není počtu*“ (Bible Svatá, 662).

¹⁴ V textu novely – vedle připomínaných citací Starého zákona i aluzí na něj a snad i na jiné texty, jako tento kodex – je zmíněn ještě metonymicky Franz Kafka, srov. „*znělo to, jako když čte charakteristiku nějaké literární postavy od Franze Kafky*“ (Sehnerová 2006, 75), a Božena Němcová, „*jediná upřímná přítelkyně, kterou jsem kdy měla*“ (ibid., 78). Židovsky příznakové sekvence jsou málo koherentní např. s *Příběhy z talmudu* (Bleefeld – Shook 1999), zato odpovídají představám antisemitským.

za antisemitismus, práva na násilí a beztrestnost za něj, „[...] *cokoliv ti udělám, je obhajitelné, nene, je to spravedlivé*“ (ibid., 21). Srov. také „[o] *dpykáváš dědičný hřích*“ (ibid.), Helga tedy domněle nese odpovědnost nežidů za holocaust. Ředitel školy miluje okázalé proklamace, srov. „[m] *oje duše je plná utrpení mého národa [...] jako bych tam zahynul...*“ (ibid.). Rovněž deklaruje přesvědčení, že „*náš národ je věčný, protože on je svědomím lidstva*“ (ibid., 37).

Prevalence, resp. hyper-prevalence a hyper-unikátnost takto představeného židovského národa jsou nejednou variovány v monolozích, srov. „[k] *dyž Žid trpěli, trpěli unikátně, protože my jsme unikátní*“ (ibid., 48), nebo „[h] *olocaust je jen náš, my na něj máme monopol [...] s nikým se o holocaust nemíníme dělit! My jsme oběť a celý svět nám za to, jak jsme trpěli, zaplatí*“ (ibid., 49). Stává se mu čímsi hieratickým... „*Díky bohu za náš holocaust, zvolal jak v tranzu a vstal. Čekala jsem, že zvedne pravici a dodá: Heil Hitler*“ (ibid.). Týrané dítě je pro něho opakovaně „*ty prase nečisté*“ (ibid., 52). Dokonce zpola vážně radí Helze, aby věřila v Satana¹⁵, „[t] *en stvořil svět a ten tady také šéfuje!*“ (ibid., 53). Spojení judaismu a nějaké formy satanismu představuje oblíbený antisemitský stereotyp (Židé také byli jako ďábelské bytosti zpodobováni).

S deklarovaným židovstvím a antisemitskou fyziognomií a chováním souvisí další motivické detaily, samy o sobě ambivalentní. Na Helžině obličejí mu např. chybí „*výraz židovského mudrce, jehož duši je Tóra a tělem Svatá země*“ (ibid., 37). Podobnou povahu má tvrzení o původu křesťanství, ale i jeho spojování s obchodem: „*Ježíš byl Žid jako já, svatý Pavel byl Žid... Kdo myslíš, že vymyslel křesťanství a firmu Vatikán, aha? Na takový výnosný kšeft by gójové nepřišli!*“ (ibid., 41).

Ředitel školy („Komenský“) představuje židovskou identitu (sebe-identitu) vyhraněnou, pokřivenou, patologickou. Ačkoli Žid, stylizuje se někdy do role antisemity, resp. těší se z toho, když mu někdo říká „špinavý Židáku“, rád ponižuje a je ponižován. Střídají se v něm prvky velikášství, srov. „*jsem vý-ji-meč-ný*“ (ibid., 17) se sebeponižováním, nebo alespoň s touhou po něm. Ačkoli muž, má někdy v pedofilním (hebefilním) chování genderově feminní rysy, tedy např. někdy mluví „*vysokým ženským hlasem*“ (ibid., 14), místy k vlastní charakteristice používá gramatický ženský rod, srov. „[j] *á jsme tvá nejlepší kamarádka*“ (ibid., 15), nebo jindy žvýká s požitkem „*jak mlsná tlustá žena*“ (ibid., 27) a nosí příležitostně i dámský saténový župan (ibid., 20).

V textu hrají lexikální antisemitika (v ústech této postavy nejednou brutální) důležitou roli. Čteme protizidovské věty pronášené jako kvazi přesvědčení „ředitele Komenského“, ale dávají tušit to, že představují součást jakési hry. Např. „*Co je horší než divoch [...]? Pokřtěný Žid, kterého každý podezřívá, že je tajně Židem dál*“ (ibid., 66). Nebo metafory přirovnávající „*židovské obce*“ jednou k úlům plným medu, podruhé „*jsou to žoky ulepených peněz, přitahující roj pejzatých vos*“ (ibid., 66). Slovesný obraz „pejzatých vos“ je převzat snad z rélinkovských karikatur. Jde o prvky sadistické primitivní hry, kdy nutí Helgu, aby antisemitské věty, tj. nadávky a stereotypní obvinění vůči židům/Židům, pronášela coby své bytostné přesvědčení, tím samu sebe demaskovala jako „prase“, které je nutno „potrestat“.

V souvislosti s představeným antisemitským komunikátem (jako pravděpodobnou intencí autorky i s ambivalentní strategií fiktivního sexuálního predátora) připomeňme i antisionismus, jenž může, ale nemusí být s antisemitismem asociovaný. Tento postoj ztělesňuje Helžina babička, „*předválečná členka KSČ a bývalá docentka CSc.*“ (ibid., 45), která je sice rovněž součástí světa odpovědného za dívčino utrpení, ale nikoli v důsledku svého vyhraněně pro-palestinského hlediska. „*Kolik palestinských dětí ještě musí umřít, aby se mluvilo o palestinském holocaustu?*“ ptá se i pod vlivem televizních záběrů i reportáží z médií a soudí, že jsou „*Židé zlořčení, nikdy nebudou mít dost*“ (ibid., 37). Izraelský voják je prostě „*nácek*“, který zastřelil „*třináctileté palestinské děvče*“ a „*vystřílel*

¹⁵ Postava ředitele základní školy je zřetelně negativní, patologická a hypertrofická, proto překvapí, když obdaruje Helgu zlatým prstenem „*s modrým kamenem*“ (ibid., 65), o němž Helga pronese poznámku, že jí „*padl jako ulitý*“ (ibid.).

do mrtvé holčičky celý zásobník“¹⁶ (ibid.). Vypravěčka se pod vlivem babičky rovněž vžívá do situace a místo palestinské dívčiny vidí „své zkrvavené tělo a rozbitou hlavu“ (ibid.).

Většina přímých intencionálně antisemitských komunikátů, intencionálně autorských i jako intence postav a vypravěče dietetického světa, je rovněž anticikánská, výjimkou jsou pozitivní hodnocení, např. „cigán prejde židovi cez rozum“ (Alner 2011, 18). Týká se to především mediálních projevů současného tzv. pravicového extremismu. Anticikanismus je také jedním z dílčích témat novely (sdílí jej, kromě Helgy, všichni, nejostřeji její matka a židovský pedofil), není však rekonstruovaným postojem Ireny Sehnerové. Rasismus je autorkou odmítán jako součást „svinské doby“, až brutální anticikanismus zobrazených postav, kromě Helgy, tomu nasvědčuje. Helga naopak „chodí“ s romským chlapcem Tiborem Vargou, jehož otec jí zachránil život, „když jsme si to z chodníku [...] namířili rovnou pod nákladák a pan Varga mě popadl za cípek sukne a strhl k sobě“ (Sehnerová 2006, 54). Mnoho postav se k Tiborovi a jeho rodině chová s pohrdáním, ba s otevřenou a rovněž patologickou nenávistí: „Dobře jim tak, černým sviním! řekla plna nenávisti“ (ibid., 71). Podle Tibora kdyby „bylo za městem moře, všechny by nás do něj zahnali a utopili“ (ibid.), Helžina matka lituje, že skinové místo „cigošského čokla [...]“ měli „ukopat ta cigoše“ (ibid.). Helga má přítele Tibora, cikána, jehož trýznitel nazývá „zaprcatělý cigoš“ a „pijavičice na těle společnosti“ (ibid., 26), takto jej vnímají i ostatní postavy.

ZÁVĚR

Z analýzy novely české autorky Ireny Sehnerové, z analýzy jistě neúplné, vyplývá několik parciálních závěrů. Autorka v novele exponovala četné antisemitské stereotypy, od vnější charakteristiky židovské postavy (lexikální a obrazně ikonická vrstva) až po ustálené antisemitské situace (žid první nevinnou křesťanskou dívku) a ideologické zdůvodnění příběhu (msta za antisemitismus). I vzhledem k úvodním citacím z protiizraelských prohlášení Mordechaie Vanunua a Normana G. Finkelsteina je tento obraz spíše intencionální, jakkoliv by jej autorka za takový patrně neoznačila. Antisemitská vrstva je transparentní, tedy přímá, otevřeně stylizovaná, židovské zlo je přímo pojmenováno a „zdůvodněno“ (postavou židovského ředitele, jehož exaltovaně vzrušené výroky tlumočí vypravěčka). Autoři obou prohlášení jsou známé osobnosti židovského původu a identity, o systemizovaném rasovém antisemitském komunikátu by tedy nebylo možné spekulovat, kdyby výroky židovské postavy vytvořily jistě ucelený ideologický systém, s antisemitskou ideologií dobře slučitelný. Antisemitský komunikát je součástí kritického obrazu české reality počátku milénia, obrazu umocněného citlivým dětským (dívčím) pohledem na svět dospělých a motivy psychického a fyzického (sexuálního) týrání. Pokud by byla změněna identita trýznitele, do jisté míry duševně nemocného, ale i jeho fyziognomie, původ, zdůvodňování vlastních činů apod., vystoupil by do popředí aspekt zneužívání dětí s obecnou platností, např. aspekt sexuální deviace a zneužívání funkce. Antisemitské zobrazení židovské postavy však tento způsob čtení limituje.

Ve studii jsme pracovně rozdělili antisemitské příznakové komunikáty v estetických uměleckých textech na intencionální a neintencionální na straně jedné, přímé a nepřímé na straně druhé, a také na systemizované a nesystemizované. Sledovaná novela Ireny Sehnerové nazvaná *Mami, já nechci umřít...* by představovala – s ohledem na postavu židovského devianta – jistě přímý, deklarativně transparentní komunikát antisemitského obsahu se zřetelným denotátem. Dokládá to už přijaté lexiko, ale i argumentace a stereotypní, až hyperbolizovaná fyziologie židovské postavy. Co se týká intence a systemizovanosti (úplnosti a důslednosti re-prezentace), lze předpokládat záměrné, až ostentativně negativní zobrazení, ovšem s jistým podstatným

¹⁶ Téma násilí izraelských vojáků a policistů vůči civilistům je nejčastějším argumentem antisionistických postojů. Zdůrazňují fakt páchaného násilí, jistě odsouzeníhodného, nezohledňují však jeho kontext.

omezením: antisemitské výroky pronáší téměř výlučně židovská postava (paradoxně přezdívaná „Komenský“), která je sexuálně patologická; antisemitika jsou nejednou součástí její hry s obětí, představenou jako árijské, českoněmecké modrooké děvče. Prostřednictvím své oběti se také mstí její matce za to, že kvůli ní musel opustit ministerstvo, a současně se mstí všem nežidům za aktuální nebo potencionální antisemitismus a za jeho vyvrcholení – za holocaust.

Také je třeba připomenout, že židovská (a koncepčně protižidovská) postava je integrální součástí světa patologického chování většiny zobrazených postav (matky, sestry, spolužačky apod.) a skutečnosti představené jako celek, „svinské doby“. V diegetickém světě čtenář nenajde jediný pozitivní bod, protiklad negativní výlučnosti, protipól nejen postavy antisemitské. Tematizovaný antisemitismus je plně v souladu s jinými defekty, s různými podobami jiné nenávisti a závnosti, tedy s pohrdáním Čechy, s nenávistí k Romům, s patologickými autoritami školského prostředí, s šikanou ze strany spolužáků, s amorálností politiků, s nepoctivostí obchodníků, s omezeností generace prarodičů atp. V takto představeném světě je ovšem židovská postava a její identita, resp. antisemitské lexikum, gestace a chování ji reprezentující jednou z vrstev obecně patologického, totálně degenerujícího sociálního habitatu.

SUMMARY

For the purposes of the study, we divided antisemitic symptomatic communications in aesthetic artistic texts into intentional and unintentional on the one hand, direct and indirect on the other, and also into systemized and non-systemized ones. The observed novella by Irena Sehnarová, entitled *Mami, já nechci umřít...* (2006) certainly represents – with regard to the character of the Jewish deviant – a direct, declaratively transparent communication of an antisemitic content with a clear denotation. This is evidenced already by the lexicon used, but also by the argumentation and the stereotypical, even hyperbolized physiology of the Jewish character. Regarding the intention and systematization (completeness and consistency of the representation), one can assume a deliberate, even ostentatiously negative portrayal, but with a certain essential limitation: the antisemitic statements are delivered almost exclusively by a Jewish character (paradoxically nicknamed “Comenius”), who is sexually pathological; antisemitic expressions are more than once part of his game with the victim, introduced as an Aryan, Czech-German “blue-eyed” girl. Through her, he also takes revenge on his mother for having to leave the ministry because of her, and at the same time takes revenge on all non-Jews for current or potential antisemitism and its culmination – the Holocaust.

It should also be remembered that the Jewish (and conceptually anti-Jewish) character is an integral part of the world of other characters' pathological behaviour (mother, sister, classmate, etc.) and the captured reality as a whole, the so-called “swinish times”. In the diegetic world, the reader will not find a single positive point, the opposite of negative exclusivity, the counterpoint of not only the antisemitic character. The thematized antisemitism is fully consistent with other defects, with various other forms of hatred and envy, i.e. with contempt for Czechs, with hatred of the Roma, with pathological authorities in the school environment, with bullying by classmates, with the immorality of politicians, with the dishonesty of businessmen, with narrow-mindedness of the grandparents' generation, etc. In the world presented in this way, however, a Jewish figure is one of the layers of a generally pathological, totally degenerating social habitat, along with its identity, or rather antisemitic lexicon, gesticulation and behaviour representing it.

Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu VEGA 1/0143/21 s názvom *Antisemitské etnické stereotypy v médiách a literatúre krajín V4*.

LITERATURA

- Alner, Juraj (ed.). 2011. *Slovenské pohľady na Židov alebo Židia v Slovenských pohľadoch*. Bratislava: Chajim.
- Bible svatá aneb Všecka Svatá písma Starého i Nového zákona*. 1974. [B.m.]: Czech Bible UBS-EPF.
- Bílková, Hana (ed.). 1993. *Antisemitismus v posttotalitní Evropě*. Praha: Nakladatelství Franze Kafky.
- Bleefeld, Bradley R. – Shook, Robert L. 1999. *Příběhy z talmudu. Legendy a učení staré židovské tradice*. Praha: Portál.
- Budil, Ivo T. 2013. *Zrození rasové ideologie*. Plzeň: Filozofická fakulta Západočeské univerzity.
- Budil, Ivo T. et al. 2013. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. Plzeň: Filozofická fakulta Západočeské univerzity.
- Eco, Umberto. 2010. *Lector in fabula*. Praha: Academia.
- Machar, Josef Svatopluk. 1906. *Jed z Judey*. Praha: Šimáček.
- Mayer, Daniel. 1989. *Kapitoly z židovských dějin*. Praha: Rada židovských náboženských obcí v ČR.
- Messadié, Gerald. 2000. *Obecné dějiny antisemitismu: od starověku po dvacáté století*. Praha: Práh.
- Mikulášek, Alexej. 2000. *Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století*. Praha: Votobia Praha.
- Mikulášek, Alexej. 2021. K filologické analýze soudobých antisemitských komunikátů. In: *Stredoeurópske pohľady* 3/2, 45 – 54.
- Mikulášek, Alexej – Vargová, Zuzana. 2022. Paradoxes in Antisemitic Communication and Its Function. In: *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research* 12/1, 178 – 181.
- Oz, Amos. 1997. *Mír, láska a kompromis*. Praha: Mladá fronta.
- Pavlát, Leo. 2007. Antisemitismus – nejsetrvalejší zášť v dějinách lidstva. In: Pavlát, Leo (ed.): *Židé – dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum, 83 – 110.
- Pludek, Alexej. 1984. *Nepřítel z Atlantidy*. Praha: Československý spisovatel.
- Poláček, Karel. 2000. *Židovské anekdoty*. Praha: Levné knihy KMa.
- Prudký, Martin. 2000. *Zvláštní lid Boží – křesťané a židé*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Rélink, Karel. 1925. *Zrcadlo židů: Žid podle Talmudu*. Praha: Borský a Šulc.
- Sand, Šlomo. 2015. *Jak byl vynalezen židovský národ*. Praha: Rybka Publishers.
- Sehnerová, Irena. 2006. *Mami, já nechci umřít...* Praha: Dr. Jan Hollauer.
- Tazbir, Janusz. 1996. *Protokoly sionských mudrců: pravda nebo podvrh?* Praha: Votobia.
- Veselá-Prudková, Lenka. 2003. *Židé a česká společnost v zrcadle literatury*. Praha: Lidové noviny.
- Výroční zpráva o projevech antisemitismu v ČR za rok 2020*. 2021. Praha: Federace židovských obcí v České republice. <https://www.fzo.cz/wp-content/uploads/FZO-VZ20-F4-email.pdf>. [10. 09. 2022].
- Žilka, Tibor. 2020. Židovská smiechová kultúra. In: *Stredoeurópske pohľady* 2/1, 7 – 14.

KONTAKT

PhDr. et PaedDr. Alexej Mikulášek, PhD.
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr
Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Dražovská 4
949 01 Nitra
Slovenská republika
alexej.mikulasek@seznam.cz